

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää lausuntopyynnöstä ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

SLL kannattaa lämpimästi keskeisiksi linjauksiksi valittuja teemoja. Yleisesti SLL pitää analyysia demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta kattavana, mutta olisi toivonut enemmän pohdintaa alle 18-vuotiaiden nuorten demokraattisista vaikuttamismahdollisuuksista. Lasten ja nuorten toimijuutta tulee tukea entistä vahvemmin ja vaikuttamismahdollisuuksia tulee lisätä rakenteellisesti – ei hankkein tai pistemäisesti.

SLL pitää olennaisena seurannassa mainittua tutkimushanketta, jossa arvioidaan opetussuunnitelmien perusteissa määriteltyjen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamistavoitteiden käytännön toteutumista eri kouluasteilla (s. 40). Koronavirusepidemian aiheuttamina poikkeusaikoina nuorten osallisuus oli ensimmäisiä kärsijöitä, siksi onkin erityisen keskeistä kiinnittää huomiota koulujen ja oppilaitosten tekemään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatustyöhön.

SLL katsoo lukio- ja muun koulutuksen roolin olevan muutenkin erittäin tärkeä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen sekä osallisuuden edistämisessä. Lukion uuden opetussuunnitelman (2019) mukaan lukion toimintakulttuurin kehittämisen yhtenä lähtökohtana on juurikin osallisuuden, yhteisöllisyyden ja demokraattisen toiminnan edistäminen.

Koulutuksen merkityksellisyys demokratiapolitiikalle on tunnustettava, joten SLL esittää johdantoon lisättäväksi koulutuspolitiikkaa listaan demokratiapolitiikan kytköksistä eri politiikanaloille (s. 9, kappale 3).

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Vaalijärjestelmän uudistaminen*
- *Vaalien turvallisuuden vahvistaminen*
- *Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönnotto*
- *Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen*

SLL pitää demokratian kannalta huolestuttavana nuorten ikäluokkien alhaista äänestysaktiivisuutta muihin ikäluokkiin verrattuna. Siksi äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja muut toimenpide-ehdotukset aiheesta ovat erittäin tervetulleita.

Äänestyspaikat yleisissä valtakunnallisissa vaaleissa tulee sijoittaa nuorille keskeisiin paikkoihin, kuten toisen ja korkea-asteen oppilaitoksiin. Sekä ennakkoäänestyksen että vaalipäivän äänestyspaikkojen sijainnit tulee suunnitella yhteistyössä nuorisovaltuuston, toisen ja korkea-asteen opiskelijakuntien, nuorisojärjestöjen ja nuorisotyöntekijöiden kanssa.

Myös nuorten ehdokkaiden ja läpimenijöiden määrä on huolestuttavan alhainen. Puolueiden tulee huomioida nuoret äänestäjät paremmin sekä kannustaa nuoria ehdolle ehdokkuusprosessissa tukien. Läpimenoon vaadittava vaalibudjetti on harvoin nuorille ehdokkaille saavutettavissa, joten puolueiden tulisi myös pohtia ratkaisuja pienituloisten ihmisten ehdokkuuden mahdollistamiseksi.

SLL toivoo, että periaatepäätöksessä tuotaisiin esille mahdollisuus laskea äänestysikärajaa valtiollisissa vaaleissa. Nuorempana saatu äänioikeus voisi vaikuttaa myönteisesti äänestyskäyttäytymiseen ja vahvistaisi oppilaitosten demokratiakasvatuksen roolia vaalien aikaan.

Nuorten demokratiaosaamista voidaan edistää monin muinkin tavoin, kuten oppilaitoksissa yhteiskuntaopin oppiaineessa, oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnassa ja järjestämällä varjovaaleja valtiollisten vaalien aikaan.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- *Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.*

- **Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.**
- **Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.**
- **Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.**

SLL kannattaa lämpimästi toimenpide-ehdotuksia ja erityisesti osallisuusjärjestelmien kehittämistä. SLL huomauttaa, että kuntien ja hyvinvointialueiden käytännöt esimerkiksi nuorisovaltuuston mukaan ottamisessa vaihtelevat paljon ja asettavat nuoret eri kunnissa eriarvoiseen asemaan. Nuorisovaltuustojen rinnalla tulee olla myös muita osallistumisen tapoja, kuten osallistuvaa budjetointia tai sähköisiä aloitekanavia.

SLL muistuttaa, että oppilas- ja opiskelijakunnat ovat kouluissa ja oppilaitoksissa toimivia osallisuusjärjestelmiä, joita voitaisiin hyödyntää paremmin osallistumisen lisäämisessä ja ne voitaisiin vakiinnuttaa osaksi kunnallista osallisuuden kokonaisuutta. Kehittämistarpeitakin on: Opiskelijakunnan oikeudellista asemaa tulee selventää ja hallintoa keventää. Lainsäädännössä tulisi huomioida puheenjohtajan vähimmäisikärajan alentaminen, jotta jokaisella opiskelijakunnan jäsenellä on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua opiskelijakunnan toimintaan. Opiskelijakunnan oikeudellista asemaa tarkentaessa tulee pohtia lukiodien opiskelijakuntien aseman rinnastamista yliopisto- ja ammattikorkeakoululain mukaisiin ylioppilas- ja opiskelijakuntiin.

SLL esittää kansalaisaloitteen allekirjoittamisikärajan alentamista 15 ikävuoteen.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- **Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.**
- **Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.**
- **Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.**
- **Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).**
- **Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.**

- ***Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatiossa.***
- ***Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.***

SLL pitää toimenpide-ehdotuksia erittäin tärkeinä ja kannatettavina. Nuoret ovat ryhmänä polarisoituneessa tilanteessa, ja sama koskee demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatusta. Tärkeää on esimerkiksi purkaa oppiaineiden ja koulutusvalintojen eriytymistä perustuen stereotypioihin tai yksilön ulkoisiin ominaisuuksiin, ja tämä tulee huomioida myös opettajien ja muun henkilökunnan koulutuksissa sekä opinto-ohjauksessa.

SLL toivoo, että periaatepäätökseen lisätään maininta kansallisesta lukutaitostrategiasta 2030, jossa kuvataan muun muassa monilukutaidon vahvistamiseen liittyviä toimia.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- ***Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.***
- ***Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.***
- ***Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.***

SLL pitää keskeisenä, että nuorten kuuleminen juurrutettaisiin osaksi lainsäädäntöprosesseja. Nuorten kuulemista onkin kehitetty aktiivisesti viime vuosina. Nuorten kuulemisen tulee olla läpinäkyvää ja se tulee toteuttaa riittävän varhaisessa vaiheessa siten, että nuorilla on riittävän hyvissä ajoin tieto kuulemisesta. On myös tärkeää huomioida nuorten moninaisuus kuulemisissa. SLL katsoo, että nuorten kuulemista ei tule rajata vain suoraan nuoria koskeviin asioihin, vaan nuorilla tulee olla oikeus tulla kuulluksi kaikessa päätöksenteossa.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- ***(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.***
- ***Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.***

- *Oikeiden osallistuminstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

SLL pitää toimenpide-ehdotuksia oikeansuuntaisina ja hyvinä.

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa
Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja –tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävän kaupunkikehityksen keskiöön.*

SLL pitää esitettyjä toimenpiteitä osuvina. Erityisesti SLL kiittää nuorten vapaaehtoistoiminnan tukemista koulujen ja oppilaitosten avulla. Koulut ja oppilaitokset ovat hyviä paikkoja nuorten aktiivisuuden tukemiselle laajasti yhteiskunnallisissa asioissa niin oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnassa, järjestöissä kuin muussa vapaaehtoistoiminnassa.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- *Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.*
- *Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erilaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.*

- ***Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.***
- ***Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).***

Ei kommentoitavaa.

Hynönen Iiris
Suomen Lukiolaisten Liitto